

Anmälningar mot Tullverket med anledning av att alkoholhaltiga drycker som beställts via Internet tagits i beslag; fråga bl.a. om uteblivna underrettelser enligt 27 kap. 11 § rättegångsbalken

Bakgrund

Tullverket gjorde under år 2006 flera stora beslag av alkoholdrycker som privatpersoner beställt via Internet och som levererats från ett annat EU-land till Sverige genom speditör. En av dessa speditörer var Locadi AB (fortsättningsvis Locadi). Skälet till att Tullverket gjorde beslagen var att privatinförsel av alkoholdrycker i princip endast är tillåten om dryckerna förvärvas i samband med en resa och förs in i Sverige av resenären. För annan införsel krävs tillstånd. Detta framgår av 4 kap. 2 § alkohollagen (1994:1738). En tulltjänsteman får enligt 22 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling ta egendom i beslag, om den kan antas bli förverkad på grund av vissa brott som anges i 1 § samma lag. Högsta Domstolen (HD) ställde i ett beslut den 30 mars 2004 fyra tolkningsfrågor till EG-domstolen för att få veta om det principiella förbudet för en privatperson att själv importera alkoholdrycker i annat fall än då han medföljer transporten som resande står i överensstämmelse med EG-fördraget (NJA 2004 s. 137).¹ HD avslog i ett annat beslut, den 26 juli 2005, i samma mål ett yrkande om att ett beslag av ett antal kartonger vin skulle upphävas (NJA 2005 s. 595).

Under maj och juni 2006 kom det in närmare 100 anmälningar till JO med klagomål på Tullverkets handläggning i samband med beslag som gjordes i Jönköping den 4 april 2006 och i Sundsvall den 11 april 2006. Anmälningarna handlade huvudsakligen om att Tullverket inte hade underrättat dem som beställt alkoholdryckerna om att dryckerna tagits i beslag. Jag beslutade att inleda utredningar i tre

¹ (EG-domstolen meddelade dom i målet – det s.k. Rosengrenmålet (C-170/04) – den 5 juni 2007. I domen slår EG-domstolen bl.a. fast att det svenska förbudet för privatpersoner att importera alkoholdrycker till Sverige utgör en obefogad kvantitativ restriktion av den fria rörligheten för varor.

ärenden – förutom här aktuella ärenden även dnr 2881-2006 – och fann mot den bakgrunden inte anledning att vidta någon åtgärd i de övriga ärendena.

Anmälan

Locadi inkom till JO med anmälningar rörande de aktuella beslagen. I en anmälan som kom in den 18 maj 2006 anförde Locadi följande.

— — —

1. Händelseförlopp i korthet

- 1.1 Locadi bedriver speditorsverksamhet. Det innebär att Locadi för sina kunders (lastägarnas) räkning sköter dokument och frakthandlingar och ser till att kundernas last skickas iväg och når sin destination. En speditör är således ombud för lastägaren.
- 1.2 I förekommande fall är det fråga om alkohol som privatpersoner beställt över Internet för frakt från andra EU-länder till Sverige.
- 1.3 Som bekant har Tullverket tagit sådan alkohol i beslag. Dessa beslag drabbar såväl privatpersoner som beställt och betalat alkoholen, som Locadi. Att även Locadi drabbas av de beslag som Tullverket gör har slagits fast i domstol, genom att domstolar har tagit upp Locadis begäran om rättens prövning av beslag. Denna rätt tillkommer den som drabbats av beslag.
- 1.4 Vid en av Locadis transporter, tog Tullverket t.ex. flera pallar i beslag i Jönköping den 4 april 2006. Trots att det nu gått över en månad sedan dess har varken Locadi eller alla mottagarna av godset erhållit lagstadgad underrättelse från Tullverket att beslag skett. Till saken hör att beställarnas namn fanns angivna som mottagare på paketen för de i beslag tagna varorna.
- 1.5 Företrädare för Locadi och undertecknade ombud har tagit kontakt med Tullverket, genom den ansvarige för åklagarexpeditionen AA, och efterfrågat beslagsprotokoll beträffande den i beslag tagna alkoholen. AA har då uppgivit att det kommer att förflyta ytterligare 14 dagar, en månad eller ännu längre tid för Tullverket att färdigställa ett beslagsprotokoll. Trots förfrågningar därom, har besked om vad som hänt med de beslagtagna varorna inte lämnats.
- 1.6 Det har framkommit uppgifter från Locadis kunder att vissa av dessa har erhållit beslagsprotokoll. Locadi har emellertid inte erhållit något protokoll eller bevis om beslaget.
- 1.7 Vad som enligt Locadis information hänt är följande. Tullverket underrättas ibland om att alkoholdrycker inkommit från EU-land till transportföretags gods-terminaler/omlastningsterminal (dvs. Locadis terminal i detta fall) för vidaretransport till privatpersoner i Sverige (dvs. Locadis kunder i detta fall). När Tullverket fått kännedom om att alkoholdrycker finns i transportföretagets godsterminal/omlastningsterminal tas alkoholdryckerna i beslag genom beslut av tullinspektör (vakthavande befäl).
- 1.8 Ofta föregås beslaget av att ärendet inleds genom punktskattekontroll av godset under transport. Detta sker ytterst sällan vid gränsen, utan snarare regelmässigt i anslutning till Locadis lastningsplatser. Det kan ifrågasättas ifall det inte egentligen är fråga om varukontroller, vilka Tullverket inte har befogenhet att vidta inne i landet.
- 1.9 När alkohol påträffas i lasten tar Tullverket godset i beslag med stöd av lagen (2000:1225) om straff för smuggling, oaktat att det inte är känt om och på vilket sätt godset är fört över gränsen. Det skall omnämnas att Locadi även utövar verksamhet inom landet.
- 1.10 Tullverket lämnar inte ut något kvitto på beslaget. Det Tullverket gör är att upprätta en brottmålsrapport varvid anges, genom kryss i förtryckt ruta, att fråga

är om brott mot lag om straff för smuggling. I brottmålsrapporten förtecknas inte gods som tagits i beslag. Det går således inte att med ledning av denna att i efterhand kontrollera vad Tullverket tagit i beslag.

- 1.11 Tullverket har även vid upprepade tillfällen beordrat de av Locadi anlitade chaufförerna att köra godset till Tullverkets varudepå. Vid Tullverkets undersökning den 11 april 2006 i Sundsvall, beordrade tulltjänsteman BB eller någon av honom underställd tulltjänsteman, chauffören att köra godset till viss plats trots upplysningen om att chaufförens lagstadgade vilopaus hade inträtt.

2. Närmare om tillslaget i Sundsvall den 11 april 2006

- 2.1 Den 11 april 2006 fick företrädare för Locadi veta av anställda att en man befann sig inne i företagets lokaler. Vid närmare kontakter med mannen, som var tulltjänsteman BB, framkom att denne gjorde husrannsakan i fastigheten. BB hade emellertid inte något beslut med sig.
- 2.2 Företrädare för Locadi tog då omedelbart kontakt med jourhavande åklagare för att få information om den pågående husrannsakan. Vid samtalet framkom att det inte var fråga om någon husrannsakan utan att BB skulle säkerställa punkt-skattekontroll av ett fordon. Fordonet befanns av naturliga skäl på gården och inte inne i fastigheten. Den jourhavande åklagaren fick under samtalets gång klart för sig att BB befann sig inne i Locadis fastighet.
- 2.3 Kort efter detta samtal blev BB uppringd och lämnade omedelbart Locadis lokaler.
- 2.4 Detta är inte den enda gången som tulltjänstemän agerar utan beslut från åklagare eller överordnad tulltjänsteman. På frågor om det finns något beslut för viss åtgärd erhålls till svar att det bara finns i elektronisk form och beslutet därför inte kan uppvisas.
- 2.5 Denna beslutsform är inte förenlig med enskildas rättssäkerhet och måste ses över omedelbart. Det är av vikt att JO prövar detta ärende.

3. Redogörelse för det felaktiga i Tullverkets hantering

- 3.1 Vid beslag skall 27 kap. rättegångsbalken tillämpas. Enligt 27 kap. 11 § rättegångsbalken skall den som inte är närvarande när beslaget sker utan dröjsmål underrättas om det och om vad som skett med det i beslag tagna godset. Tullverket har således en lagstadgad skyldighet att underrätta drabbade parter om beslaget, och det utan dröjsmål. Så har inte skett i ovan redovisade fall.
- 3.2 Härtill kommer en skyldighet att upprätta beslagsprotokoll, se 27 kap. 13 § rättegångsbalken. JO har i flera fall betonat vikten av att protokolleringsskyldigheten fullgörs (se t.ex. JO 1987/88 s. 91). För protokolleringen gäller inte ett absolut krav på att dokumentationen sker omedelbart. Protokoll skall dock upprättas relativt omgående. En alltför lång tidsåtgång för att upprätta protokoll kan utgöra tjänstefel.
- 3.3 Detta gäller särskilt när tidsutdräkten leder till förfång för enskilda. Det gör det i förevarande fall. Genom att inte upprätta protokoll inom rimlig tid förtas enskilda sin möjlighet att begära rättens prövning av beslaget. Enskildas rättskydd träds således för när, vilket i sig är ytterst allvarligt. Det skall även påpekas att enskilda förtas rätten att nyttja sina försäkringar eftersom det krävs ett beslagsprotokoll för att få ersättning för försäkringsfallet (beslagtagandet av gods). Försäkringen tecknas alltså för gods under transport. För det fall godset kommer bort kan ersättning hållas. För att påvisa försäkringsfall måste försäkringstagaren visa att godset kommit bort. Vid beslag görs detta genom uppvisande av beslagsprotokoll.
- 3.4 Justitiekanslern har också framhåvt betydelsen av att beslagtaget gods blir tillfredsställande märkt så att det senare kan återfinnas. Detta eftersom det vid några tillfällen då Tullverket tagit gods i beslag senare uppstått problem med att återfinna godset. I några fall har godset aldrig återfunnits.

- 3.5 Enligt Locadis noteringar i andra fall, däribland beslaget i Farsta den 12 alternativt den 28 december 2005, där beslagsprotokoll sedermera erhållits har det funnits en diskrepans mellan det gods som enligt beställningssedeln funnits vid leveransen och vad som funnits upptaget i beslagsprotokoll. Det finns således skäl att misstänka att det förhållandet att Tullverket inte omedelbart upprättar beslagsprotokoll kan leda till att visst gods inte längre finns kvar när beslagsprotokoll väl upprättas. Detta leder i sin tur till att Locadis kunder vänder sig mot Locadi med anspråk på ersättning för försvunnet gods. Detta leder till att Locadi lider skada av de tjänstefel som tulltjänstemännen begår.
- 3.6 Med tanke på den omfattning av beslag som Tullverket gör av alkohol importerad av enskilda för privat bruk från andra EU-länder och den tveksamhet som råder kring rättsläget när det gäller frågan om Tullverkets rätt att göra beslagen är det av stor betydelse att beslagen görs på ett ur rättssäkerhetsperspektiv fullgott sätt. Allt annat torde med hänsyn till risken för enskildas rättsförluster vara att betrakta som tjänstefel. Locadi anser därför att JO bör pröva detta ärende och tydliggöra för Tullverket hur myndigheten skall agera i beslagsfallen.

4. Övriga upplysningar

- 4.1 Locadi och vissa av Locadis kunder har vid upprepade tillfällen kontaktat åklagare och Tullverket och efterfrågat underrättelser och beslagsprotokoll. Ansträngningarna har emellertid varit resultatlösa. Eftersom Locadi har lidit och fortlöpande lider skada på grund av Tullverkets rättstridiga agerande överväger Locadi även att vidta rättsliga åtgärder för att erhålla kompensation.
- 4.2 Locadi gör bedömningen att fler privatpersoner som anlitat Locadis tjänster och därmed drabbats av Tullverkets agerande kommer att ansluta sig till denna anmälan.
- 4.3 Undertecknade ombud står givetvis till förfogande om JO skulle behöva ytterligare uppgifter för att gå vidare med ärendet.

Utredning

I yttranden över Locadis anmälningar anförde Tullverket, genom generaldirektören CC, bl.a. följande.

— — —

Bolaget har vidare anfört att det, i egenskap av speditör, drabbas av de beslag Tullverket gör avseende alkohol som privatpersoner beställt över Internet för frakt från andra EU-länder till Sverige. Detta har enligt bolaget slagits fast i domstol, genom att domstolar har tagit upp bolagets begäran om rättens prövning av beslag.

Bolaget har i sin anmälan åberopat bestämmelsen i 27 kap. 11 § rättegångsbalken om underrättelse utan dröjsmål till den som inte är närvarande när beslaget sker. Bolaget anför att enskilda genom att protokoll inte upprättas inom rimlig tid förtas sin möjlighet att begära rättens prövning av beslaget. Dessutom förtas, enligt bolaget, enskildas möjligheten att nyttja sina försäkringar, eftersom det krävs ett beslagsprotokoll för att kunna få ersättning för försäkringsfallet (beslagtagande av gods).

Vidare har det enligt bolaget vid andra tillfällen, bl.a. i Farsta den 12 och den 28 december 2005, uppstått problem med att finna gods och i vissa fall har gods inte återfunnits då Tullverket har tagit gods i beslag.

Bolaget uppger att Tullverket inte lämnar ut kvitto på beslag och att det gods som tagits i beslag inte förtecknas i brottmålsrapporten. Det går därför inte att i efterhand kontrollera vad Tullverket tagit i beslag.

Bolaget har ifrågasatt Tullverkets befogenheter att vidta varukontroller inne i landet, i anslutning till bolagets lastningsplatser. Vidare ifrågasätts om beslag kan tas med

stöd av lagen (2000:1225) om straff för smuggling, oaktat att det inte är känt om och på vilket sätt godset förts över gränsen.

Bolaget har vidare i sin anmälan angett att en tulltjänsteman vid ett tillfälle, den 11 april 2006, befunnit sig inne i bolagets lokaler i Sundsvall för att göra husrannsakan i fastigheten, utan att ha ett sådant beslut med sig. Detta är, enligt bolaget, inte den enda gången som tulltjänstemän agerat utan beslut från åklagare.

Vidare anför att Tullverket vid upprepade tillfällen beordrat de av bolaget anlitade chaufförerna att köra godset till en av Tullverket anvisad lossningsplats. Så skedde även den 11 april 2006 i Sundsvall, trots upplysning om att chaufförens lagstadgade vilopaus hade inträtt.

Avslutningsvis anför bolaget att det är av stor betydelse att beslagen fullgörs på ett rättssäkert sätt, med tanke på omfattningen av Tullverkets beslag av alkohol från enskilda och de tveksamheter som råder kring rättsläget i fråga. Bolaget anser därför att JO skall tydliggöra för Tullverket hur myndigheten skall agera gällande dessa beslag.

Gällande bestämmelser

Tullverket har rätt att göra transportkontroller med stöd av lagen (1998:506) om punktskattekontroll av transporter m.m. av alkoholvaror, tobaksvaror och mineralolja-oljeprodukter (LPK). Lagen omfattar förflyttning av punktskattepliktiga varor samt kontroll av punktskattepliktiga varor vid yrkesmässiga vägtransporter och postförsändelser.

Tullverkets kontroll av yrkesmässiga vägtransporter (transportkontroll) regleras i 2 kap. 1 § LPK. Transportkontroll får ske under pågående transport och då varor på-, av- eller omlastas i direkt anslutning till transport. Sådan kontroll får genomföras även på områden som inte är tillgängliga för allmänheten. Vad som får kontrolleras framgår av 1 kap. 6 § och 2 kap. 2 § LPK. Befogenheterna vid genomförande av transportkontroll framgår av 2 kap. 3 § samma lag.

Vid en transportkontroll skall föraren enligt 2 kap. 6 § LPK tillhandahålla Tullverket tillgängliga ledsagardokument och bevis om ställd säkerhet.

Enligt 2 kap. 7 § första stycket 2 LPK skall förare eller ägare till varor som skall kontrolleras vid transportkontroll svara för den transport som behövs för kontrollen samt ansvara för uppackning och återinpackning av varorna.

Straffbestämmelser rörande förflyttning av punktskattepliktiga varor i strid med 1 kap. 6 § LPK finns i 5 kap. 1 § samma lag. Bestämmelserna är tillämpliga på införsel, utförsel samt förflyttning inom Sverige.

För införsel av alkoholvaror krävs enligt 4 kap. 2 § alkohollagen (1994:1738) tillstånd, med undantag av bl.a. resandeförsel. Alkoholinförsel av oberoende fraktförare för annans räkning betraktas dock inte som resandeförsel.

Den som utan tillstånd för in alkoholvaror kan göra sig skyldig till smuggling enligt 3 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling (SL).

Straffbestämmelserna i 5 kap. 1 § LPK är subsidiära till bestämmelserna i 3 § SL.

Befogenheter att förhindra, utreda och beivra brott enligt SL framgår av 1 § den lagen.

Av 22 § SL framgår att en tulltjänsteman får ta egendom i beslag, om den skäligen kan antas bli förverkad på grund av brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket, bl.a. LPK.

I 27 kap. 6 § rättegångsbalken (RB) anges att har ett beslag verkställts utan rättens förordnande, får den som drabbats av beslaget begära rättens prövning av beslaget. När en sådan begäran har kommit in, skall rätten så snart som möjligt och, om det inte finns något synnerligt hinder mot det, senast inom fyra dagar därefter hålla en sådan förhandling som avses i 5 §.

Av 27 kap. 11 § RB framgår att om den från vilken beslag sker, inte är närvarande vid beslaget, skall han utan dröjsmål underrättas om det och om vad som har skett med det beslagtagna.

Av 27 kap. 13 § RB framgår att över beslag skall föras protokoll, vari ändamålet med beslaget och vad därvid förekommit anges samt beslaget föremål noga beskrivas. Den som drabbats av beslag har på begäran rätt att erhålla bevis om beslaget, innehållande även uppgift om det brott misstanken avser.

Utredning

Den 4 april 2006 genomfördes husrannsakan hos företaget X AB i Jönköping, varvid 1678 kolli s.k. internetsprit togs i beslag. Beslaget, som är Tullverkets hittills största i omfattning, avser 1222 mottagare eller beställare.

För att säkra beslaget, så att uppräknings och protokollering kunde ske på ett tillförlitligt och säkert sätt, transporterades hela beslaget till Göteborg (Skandiahamnen) med inhyrda containers och lastbilar. Därefter påbörjades den fysiska genomgången. Alkoholdrycker i form av starköl var till övervägande del förpackade i originalkartonger, medan resterande alkoholdrycker var förpackade i paket. De flesta kollin hade en följesedel eller motsvarande som angav mottagarens namn och adress. Resultatet av den fysiska uppräknings för varje kolli överfördes till en handskriven numrerad bilaga till beslagsprotokollet som upptar namn och kvantitet. I de fall följesedel eller annan handling fanns tillgänglig bifogades den till aktuell bilaga. I bilagan noterades dessutom på vilken pall beslaget förvarades och i vilken container pallen fortsättningsvis förvarades. Tulltjänstemännen som utförde kontrollen förstod redan inledningsvis att gods till en mottagare kunde finnas på flera pallar, varför beslagsprotokollen inte färdigställdes förrän samtliga pallar hade öppnats.

Innan underrättelser till mottagarna började skickas ut öppnades samtliga paket och genomgicks. Anledningen till detta var att ett och samma namn kunde förekomma flera gånger på varje pall och dessutom på olika pallar. Detta innebar att om underrättelser skulle skickas ut allteftersom, skulle detta medföra ett stort dubbelarbete, vilket i sin tur skulle innebära att arbetet drog ut på tiden än mer. För att påskynda arbetet tillsattes extra personal som arbetade heltid med att öppna, gå igenom och protokollera beslagen. I samband med att detta arbete avslutades den 3 maj 2006 påbörjades också utskick av beslagsprotokollen med bilaga och skriftlig information, bl.a. om rätten att få beslaget överprövat av Jönköpings tingsrätt. Utsickerna tog cirka två arbetsveckor. Arbetet genomfördes av två ordinarie tulltjänstemän vid tullåklagarsektionen i Göteborg. För att påskynda arbetet deltog ytterligare två tjänstemän.

Samtliga bilagor med eventuella följesedlar eller motsvarande förvaras i nummerordning i A4-pärmar på tullåklagarsektionen. På tullåklagarsektionen har protokolleringen kompletterats dels med en alfabetisk förteckning över de personer som drabbats av beslaget, dels en förteckning med bilagorna i nummerordning. På detta sätt kan personal vid tullåklagarsektionen snabbt få fram handlingar eller uppgifter som kan knytas till namngiven person eller bilaga.

Protokolleringen och förvaringen av handlingar och gods gör det lätt att hitta handlingar som efterfrågas. Att fysiskt hitta själva beslaget är också lätt eftersom beslaget kan identifieras utifrån pall- och containernummer. Däremot kan det ta viss tid att hitta fram till ett separat beslag tillhörande en viss enskild person på grund av mängden beslagtaget gods.

Tullverket har inte kunnat konstatera något fall där gods försvunnit efter att Tullverket gjort beslag.

Den 11 april 2006 genomfördes transportkontroll av ett utlandsregistrerat fordon (reg.nr. DUSC332) på gården utanför bolagets lokaler i Sundsvall. Kontrollen inleddes när chauffören hade backat klart fordonet och gått ombord på trailern för att lasta av. Tulltjänstemännen gick då fram till chauffören och DD, som var den som tog emot varorna för bolagets räkning. Tulltjänstemannen Joakim BB legitimerade sig och förklarade att de skulle genomföra en punktskattekontroll. När BB var i färd

med att klättra upp på trailern stod en plåt från byggnaden ut, vilken försvårade för honom att komma in i trailern. DD föreslog därför att tulltjänstemännen i stället skulle ta omvägen genom en dörr längre bort. Tulltjänstemännen gjorde detta, vilket innebar att de passerade genom bolagets lokaler. De kunde därvid inte undgå att se inplastade pallar som stod uppradade längre in i lokalen märkta LOCADI NORTH. Denna märkning kände de igen från tidigare beslag av s.k. internetsprit. Tulltjänstemännen gick ombord på trailern och kunde snabbt konstatera att lasten bestod av inplastade svarta pallar innehållande s.k. internetsprit. Chauffören tillfrågades om ledsagardokument på lasten, men kunde endast uppvisa en CMR-fraktsedel.

Under den tid tulltjänstemännen befann sig inne i bolagets lokaler förekom inget samtal med någon åklagare. I samband med att BB vid transportkontrollen konstaterat att det var s.k. internetsprit i trailern kontaktade han vakthavande befäl, tulltjänstemannen EE. Efter detta telefonsamtal togs även kontakt med jourhavande åklagare som beslutade om husrannsakan inne i bolagets lokaler. Vid kontroll av de inplastade pallarna som fanns inne i lokalerna påträffades s.k. internetsprit som kunde kopplas till ett utlandsregistrerat fordon (reg.nr. SEVS52) vilket strax innan lossats i bolagets lokaler.

På grund av den stora mängden alkoholdrycker i trailern ansåg tulltjänstemännen det lämpligt att förflytta fordonet till Tullverkets förvaringsplats (bergrum) för lossning. Ytterligare en aspekt var att man bedömde att en lossning av denna stora mängd alkohol på plats, skulle dra ut på tiden och därmed hindra allt annat arbete i bolagets lokaler. Även de alkoholdrycker, som beslagtogs i bolagets lokaler behövde transporteras därifrån.

Tulltjänstemännen frågade de båda chaufförerna, både den chaufför som tidigare lossat sitt gods och den chaufför vars gods ännu inte hade lossats, om de kunde tänka sig att förflytta sina respektive fordon. De fick därvid till svar att det gick bra. De båda chaufförerna hjälpte därefter självmant varandra att först lasta det ena fordonet och att vid ankomsten till Tullverkets förvaringsplats även lossa de båda fordonen. Tulltjänstemännen fick dock ingen information om att den ena chaufförens lagstadgade vilopaus hade inträtt. Denna information fick de först senare, i samband med förhöret.

Tullverkets bedömning

Beträffande bolagets begäran om att få beslagsprotokoll, konstaterar Tullverket att bolaget i sin egenskap av speditör och ombud för mottagarna, varken är ägare till varorna eller har annan rätt till egendomen, t.ex. panträtt. Vid beslagstillfället den 4 april 2006 hade bolaget inte varorna i sin besittning, varför bolaget inte heller har drabbats av en besittningsrubbing. Tullverket anser därför att bolaget inte har någon rätt till de beslagtagna varorna, och att det saknas anledning att lämna ut beslagsprotokoll till bolaget vid detta tillfälle.

Det motsatta förhållandet rådde dock vid beslagstillfället den 11 april 2006. Vid husrannsakan i bolagets lokaler och i samband med transportkontrollen av en trailer parkerad på gården, befann sig varorna i bolagets besittning. En representant för bolaget, DD, var också närvarande, vilket innebär att Tullverkets underrättelseskyldighet torde vara uppfylld. Bolaget som besittningshavare har även rätt att få en kopia av beslagsprotokollet. Någon sådan begäran har emellertid inte framställts i detta ärende.

Beträffande tidsåtgången för protokolleringen har enligt Tullverkets uppfattning protokollen upprättats och skickats ut inom rimlig tid. Att arbetssituationen medfört att underrättelserna till mottagarna fördröjts påverkar inte deras möjligheter att få beslaget prövat av rätten. I 27 kap. 6 § rättegångsbalken anges inte någon tid inom vilken en begäran om prövning av beslag skall ha inkommit.

Tullverket vill framhålla att de personer som på följesedel eller motsvarande finns angivna som mottagare, har kvar sin rätt att överklaga beslutet om beslag så länge beslaget består och att enskildas rättsskydd därmed inte kan anses ha åsidosatts.

Tullverkets protokollering, märkning och förvaring sker på ett säkert sätt. Det gods som protokolleras är det gods som initialt har beslagtagits. Vid avräkningen räknas varje enskild flaska eller burk för sig. Att uppgifter på en följesedel inte alltid överensstämmer med uppgifter i beslagsprotokollet innebär inte att godset har försvunnit under beslagshanteringen. Under transport av gods är det inte heller ovanligt med omlastningar, vilket kan innebära flera felkällor på vägen.

Tullverket lagrar i dag stora mängder alkoholvaror som hänförs till den s.k. internet-spriten. Tullverkets lagerutrymmen begränsar till viss del möjligheten att snabbt hitta fram till förvaringsplatsen för ett visst angivet beslag. Det beror dock inte på brister i protokolleringen, märkningen eller förvaringen som sådan.

Tullverket kan inte erinra sig något tillfälle då efterfrågat gods inte har hittats. Bolagets antydning att visst gods kan ha försvunnit i samband med beslagshanteringen saknar grund.

Kvitto på beslag lämnas ut på begäran till den som berörs av beslaget i enlighet med 27 kap. 11 § rättegångsbalken.

Större och mer omfattande beslag redovisas i beslagsprotokoll. I sådana fall görs en hänvisning i brottmålsrapporten till beslagsprotokollet. Är det frågan om ett fåtal varor kan dock brottmålsrapporten användas som beslagsprotokoll.

Tullverkets transportkontroll enligt lagen (1998:506) om punktskattekontroll av transporter m.m. av alkoholvaror, tobaksvaror och mineraloljeprodukter (LPK), får ske under pågående transport och då varor på-, av- eller omlastas i direkt anslutning till transport. Sådan kontroll får även genomföras på områden som inte är tillgängliga för allmänheten. Tullverkets kontrollbefogenheter avseende yrkesmässiga vägtransporter av punktskattepliktiga varor gäller över hela landet och inte enbart i gränsnära områden, till skillnad från Tullverkets kontrollbefogenheter i övrigt (prop. 1997/98:100 s. 74).

Påträffas punktskattepliktiga varor i samband med transportkontroll och varorna misstänks ha införts eller förflyttats i strid med bestämmelserna i LPK kan varorna tas i beslag med stöd av 22 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling (SL). Utgör dessa varor alkohol kan även misstanke om smuggling uppstå, om varorna har införts utan tillstånd enligt alkohollagen.

I de aktuella ärendena med s.k. internetsprit indikerar oftast utseendet på förpackningar, uppgifter i fraktsedlar och information från chaufför, lagerpersonal m.m. att det är frågan om transporter av tillståndspliktig alkohol från utlandet. Saknas tillstånd föreligger misstanke om smuggling och varorna kan tas i beslag enligt 22 § SL.

Husrannsakan i bolagets lokaler i Sundsvall den 11 april 2006 genomfördes efter beslut av allmän åklagare. Enligt svensk rättspraxis meddelas flertalet tvångsmedelsbeslut muntligt, t.ex. i samband med telefonföredragning för åklagare, som antecknar beslutet. Verkställigheten av beslutet redovisas i protokoll över husrannsakan.

Bolagets uppgift att tulltjänstemän befunnit sig i bolagets lokaler utan tillstånd till husrannsakan tillbakavisas, med hänvisning till det händelseförlopp som redovisats i utredningen ovan.

Beträffande bolagets påstående att Tullverket vid upprepade tillfällen beordrat de av bolaget anlitade chaufförerna att köra godset till en av Tullverket anvisad lossningsplats, finns anledning peka på bestämmelserna i 2 kap. LPK om skyldighet för bl.a. förare att svara för den transport som behövs för kontrollen. En sådan skyldighet föreligger däremot inte beträffande förflyttning av beslagtaget gods.

Vid det aktuella händelseförloppet den 11 april 2006 var de punktskattepliktiga varorna i trailern föremål för transportkontroll enligt LPK och varorna inne i bolagets lokaler var i beslag enligt SL, efter beslut om husrannsakan. Enligt uppgift tillfrågades de båda chaufförerna om de kunde tänka sig att förflytta fordonen. Någon beordring från tulltjänstemännens sida var det således inte fråga om. Därutöver hjälpte chaufförerna frivilligt till med att lasta det ena fordonet och efter för-

flyttningen lossa båda fordonen. Att den ene chauffören lagstadgade vilopaus inträffat framkom inte förrän senare vid förhöret. Om detta klargjorts för tulltjänstemännen redan i samband med förfrågan om förflyttningen hade naturligtvis en annan chaufför anlitats.

Tullverket delar bolagets uppfattning att det är av stor betydelse att beslag fullgörs på ett rättssäkert sätt. Det kan också konstateras att frågan om alkohollagens införselrestriktioner strider mot EG-rätten är föremål för prövning i EG-domstolen på begäran av Högsta Domstolen. Beslag av s.k. internetsprit har prövats av Högsta Domstolen (mål nr B 712-03) som funnit att det inte är osannolikt att de beslagtagna varorna kan komma att förverkas vid en slutlig prövning. Skälen för ett fortsatt beslag ansågs vidare uppväga det intrång och men som åtgärden innebär för de klagande i målet.

Tullverket anser sammanfattningsvis att de aktuella beslag som gjorts av alkohol beställd via Internet, har hanterats på ett korrekt och rättssäkert sätt.

Locadi yttrade sig över remissvaret och anförde därvid bl.a. följande.

Locadi menar att bolaget har en sådan rätt till varorna att bolaget skall erhålla beslagsprotokoll. Locadi är speditör. En speditör är ombud för lastägaren och är detta ända fram till att lastägaren mottar den aktuella lasten. Speditörsuppdraget upphör när uppdraget är avslutat. – I de fall lasten tas i beslag eller blir föremål för annat ingrepp eller skada ankommer det på ombudet/speditören att vidta åtgärder. Att så är fallet även för Locadi framgår bl.a. av att dess kunder i första hand ringer till bolaget för att få information om varorna, vad som har hänt med dem etc. Utan information om beslaget eller beslagsprotokollet har Locadi ingen möjlighet att bistå kunderna i den uppkomna situationen eller fullfölja det uppdrag som bolaget har fått vid kundens anlitande av bolaget.

Bedömning

JO:s uppgift är att granska att myndigheter och andra som står under JO:s tillsyn följer lagar och andra författningar i sin verksamhet. Syftet med granskningen är i första hand att undersöka om myndigheterna har handlat enligt gällande regler för förfarandet. Däremot brukar JO inte pröva myndigheters ställningstaganden i sak. Detta innebär att JO vanligen inte prövar myndigheters överväganden i lämplighets- eller bedömningsfrågor. Mot denna bakgrund uttalar jag mig inte om huruvida Tullverket hade fog för att göra de nu aktuella beslagen eller att genomföra husrannsakan respektive transportkontroll. Min granskning begränsar sig i stället till Tullverkets formella hantering i anslutning till beslagen, dvs. om dokumentations- och underrättelseskyldigheterna i rättegångsbalken har fullgjorts.

Enligt 27 kap. 13 § rättegångsbalken skall det föras protokoll över beslag. Av protokollet skall framgå ändamålet med beslaget och vad som förekommit vid beslaget. Det beslagtagna föremålet skall beskrivas noga.

När det gäller protokolleringsskyldigheten finns det inte något krav på att denna fullgörs omedelbart (se t.ex. JO 1975/76 s. 132, särskilt s. 154). Om det är fråga om ett omfattande material får det anses godtagbart att, som i förevarande fall, dröja med protokolleringen till dess att det beslagtagna godset avskiljts, t.ex. förts till en annan lokal, och där kunnat gås igenom. Protokoll över de nu aktuella beslagen –

som alltså ägde rum den 4 respektive den 11 april 2006 – upprättades den 4 maj 2006. Det får enligt min mening anses som en rimlig handläggningstid med hänsyn till omständigheterna. Jag vill här tillägga att möjligheten att enligt 27 kap. 6 § rättegångsbalken begära prövning av ett beslag inte är beroende av att det har upprättats ett protokoll. Någon tidsfrist gäller inte heller för en sådan begäran.

Jag övergår härnäst till frågan om vem eller vilka underrättelseskyldigheten skall fullgöras mot.

I 27 kap. 11 § rättegångsbalken anges följande. Om den från vilken beslag sker, inte är närvarande vid beslaget, skall han utan dröjsmål underrättas om det och om vad som har skett med det beslagtagna. Om en försändelse hos ett beforderingsföretag har tagits i beslag, skall, så snart det kan ske utan men för utredningen, mottagaren underrättas och, om avsändaren är känd, även denne.

Enligt 27 kap. 6 § rättegångsbalken får, när ett beslag har verkställts utan rättens förordnande, den som drabbats av beslaget begära rättens prövning av beslaget.

Underrättelseskyldigheten enligt 27 kap. 11 § rättegångsbalken gäller i första hand gentemot den som haft det beslagtagna godset i sin besittning omedelbart innan beslaget. Därutöver anses även den som är ägare eller har annan rätt till godset ha rätt att bli underrättad om beslaget, dock under förutsättning att det är otvetydigt framgår att denne är någon annan än besittningshavaren (se JO 1988/89 s. 43). Enligt vad JO Anders Wigelius anförde i det nämnda referatet borde enligt hans mening inte någon undersökningsplikt i det avseendet åligga den som gör beslaget. Jag delar den uppfattningen.

När det gäller beslaget i Jönköping den 4 april 2006 skedde det i X AB:s lokaler. Locadi har trots upprepade förfrågningar inte fått någon underrättelse om beslaget eller något beslagsprotokoll. Tullverket har i remissvaret förklarat detta med att Locadi vid beslagstillfället inte hade godset i sin besittning och att bolagets roll som speditör och ombud för mottagarna inte grundat någon äganderätt eller annan rätt till godset. Locadi har å sin sida gjort gällande att bolaget i egenskap av speditör hade en sådan rätt till de beslagtagna varorna att bolaget borde ha fått beslagsprotokoll eller underrättelse om beslaget. Locadi har också hävdatt att det finns en koppling mellan underrättelseskyldigheten och rätten enligt 27 kap. 6 § rättegångsbalken att begära rättens prövning av beslaget.

Jag har viss förståelse för Locadis uppfattning. En speditörs rättsliga ställning varierar emellertid beroende på dels vilka slags uppgifter denne har enligt avtalet med uppdragsgivaren, dels vilka slags uppgifter speditören utför vid respektive tillfälle. Jag anser att det är alltför långtgående att kräva av Tullverket att det i varje förekommande fall skall utreda och bedöma om en speditör skall underrättas. Att Locadi må ansetts ha rätt att begära prövning av beslagen kan enligt min mening inte läggas till grund för att hävda att Locadi borde ha fått underrättelse om dessa.

Vid beslaget i Sundsvall hade Locadi det beslagna godset i sin besittning. En representant för bolaget var emellertid närvarande vid beslagstillfället. Någon underrättelseskyldighet förelåg därför inte vid detta tillfälle.

Bestämmelsen i 27 kap. 11 § rättegångsbalken bör som nämnts tolkas så att även den som är ägare eller har annan rätt till egendom som har beslagtagits skall underrättas. I de aktuella fallen innebar detta att Tullverket hade att underrätta ett stort antal personer (1 222 personer i Jönköpingsfallet) om att de alkoholdrycker de beställt hade beslagtagits. Såvitt framgår av utredningen skickades underrättelser, i förevarande fall kopior av beslagsprotokollen, ut i anslutning till att protokollen upprättades, vilket alltså skedde den 4 maj. Detta är normalt inte en acceptabel tidsåtgång. Samtidigt går det inte att bortse från att omfattningen av det beslagtagna godset och det stora antalet beställare medförde svårigheter för Tullverket. Av remissvaret framgår att Tullverket lagt ned avsevärt arbete för att på bästa sätt kunna fullgöra sina skyldigheter. Jag anser därför att det inte heller i detta avseende finns någon anledning för mig att rikta kritik mot Tullverket.

Locadi har i sin anmälan också haft synpunkter på Tullverkets agerande omedelbart före beslaget i Sundsvall. Tullverket har i sitt remissyttrande lämnat en delvis annorlunda beskrivning av vad som förekom vid detta tillfälle än den som Locadi lämnat. Det framstår inte som meningsfullt att utreda detta vidare. Mot denna bakgrund saknar jag underlag för en bedömning av Tullverkets agerande vid beslaget i Sundsvall. Utredningen ger för övrigt inte heller något stöd för Locadis påstående om att beslagtaget gods har förkommit.

Ärendena avslutas.